

LASTEN OSALLISUUS, HYVINVOINTI JA
TURVALLISUUS VARHAISKASVATUKSESSA

Ota minut mukaan Ta mig med

Parhaat palat koulutuksen teoriaosuuksista

Marika Kouki, Elina Santala, Sonja Sahla, Tiina Suni, Lena Storbacka-Järvinen,
Outi Arvola, Roosa Laaksonen, Mari Sillman

Ota minut mukaan!

Lasten osallisuus, hyvinvointi ja turvallisuus varhaiskasvatuksessa -hanke

KOULUTUKSEN SISÄLTÖ JA OSIOT

- *Ota minut mukaan* on Opetushallituksen rahoittama täydennyskoulutushanke varhaiskasvatuksen henkilöstölle. Koulutuksen tavoitteena on lasten liikunnallisemman arjen, osallisuuden, hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistäminen lapsiryhmässä. Koulutus pohjautuu vahvaan varhaispedagogiseen teoriaan ja Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin (OPH 2022). Koulutuksessa työskentelyn myötä osallistuja saa uusia ideoita arjenkäytäntöihin ja pedagogiseen työhön.
- Koulutus sisältää viisi osaa: *Osallisuus ja turvallinen arki*, *Ryhmä kasvuyhteisönä*, *Lasten mielenterveys ja hyvinvointi*, *Väkivallaton varhaiskasvatus* ja koulutuksen reflektointi ja palaute. Koulutuksen laajuus on 5 op. Koulutuksen tehtävät on ollut mahdollista suorittaa suomen lisäksi myös ruotsin kielellä.
- Koulutuksen sisältöinä on ollut liikkuminen, leikkiminen ja kehollisuus, tunnetaidot, mielen hyvinvointi, väkivallaton ja turvallinen oppimisyhteisö
- Syntyneet tuotokset julkaistaan avoimessa materiaaliportaalissa (aoe.fi -palvelu) käyttöön kansallisesti. Tässä julkaisussa keskitytään koulutuksen teoriaan. Julkaisussa ***Ota minut mukaan – Koulutuksessa kehitettyjä ja kokeiltuja käytänteitä*** voitte tutustua osallistujien oivalluksiin sekä käytännön toimiin, joita ovat tehneet koulutuksen innostamina.

KOULUTUSOSIO 1: Osallisuus ja turvallinen arki

Ota minut mukaan!
Lasten osallisuus, hyvinvointi ja turvallisuus varhaiskasvatuksessa -hanke

"Osallisuus varhaiskasvatuksessa tarkoittaa sitä, että lapsi on osa ryhmää ja yhteisöä sekä siinä tapahtuvaa vuorovaikutusta hänen omista lähtökohdista käsin. Lasten aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä tulee arvostaa, kuulla ja huomioida. Lapsilla tulee olla mahdollisuus vaikuttaa omaan elämäänsä liittyviin asioihin sekä tulla ymmärretyksi ja hyväksytyksi omana itsenään." OPH

Osallisuus varhaiskasvatuksessa

- Lapsi kuuluu ryhmään ja yhteisöön
- Lapsi on vastavuoroisessa vuorovaikutuksessa
- Lapsi saa vaikuttaa asioihinsa

**SOSIAALINEN
OSALLISUUS**

LASTEN ALOITTEET JA NÄKEMYKSET KUULLAAN JA HUOMIOIDAAN. LAPSET
TULEVAT YMMÄRRETYIKSI JA HYVÄKSYTYIKSI OMANA ITSENÄÄN!

- Yhteisöön kuuluminen ehkäisee lapsen yksinäisyyttä ja edistää sosiaalista kasvua ja hyvinvointia.
- Onko sinun ryhmässäsi lapsia, jotka ovat yksinäisiä tai jäävät syrjään yhteisistä aktiviteeteista ja leikeistä?

Osallisuus toteutuu, kun

lapsi tulee kuulluksi

lapsi saa tehdä valintoja

lapsi osallistuu päätöksentekoon

Osallisuuden tasot

(Shier 2001; suom. Leinonen 2010)

5. Lapset jakavat vallan ja vastuun päätöksentekoprosessissa

Jakavatko aikuiset valtaa ja vastuuta lapsille?

4. Lapset otetaan mukaan päätöksentekoon

Onko teidän ryhmässänne toimintatapoja, joissa lapset ovat mukana päätöksenteossa?

3. Lasten mielipiteet otetaan huomioon

Huomioidaanko lasten mielipiteet? Missä asioissa tämä on toteutunut konkreettisesti? Mitä on muutettu?

2. Lapsia tuetaan ilmaisemaan näkemyksiään

Saavatko lapset ilmaista näkemyksiään? Millaisissa asioissa? Miten?

1. Lapset tulevat kuulluiksi

Tulevatko lapset kuuluiksi sinun lapsiryhmässäsi? Miten käytännössä toimitaan?

Osallisuus sinun lapsiryhmässäsi

- Shierin osallisuuden polku > mitä kullakin tasolla tapahtuu arkikäytännöissä.
- Tehdään näkyväksi sitä, miten jo toimintaan ja sitä, mitä voidaan muuttaa ja tavoitella:
 - Leikissä ja fyysisessä aktiivisuudessa
 - Siirtymistilanteissa: mitä odotellessa saa tehdä / aktivoidaan tekemään?
 - Arkitilanteissa: ruokailu, eteishetket, ulkoilu, lepo, WC

Inkluusio - moniulotteinen käsite

- Arvojen mukaista työskentelyä

KAIKKIA LAPSIA KOSKEVAT YHTÄLÄISET OIKEUDET, TASA-ARVOISUUS, YHDENVERTAISUUS, SYRJIMÄTTÖMYYS, MONINAISUUDEN ARVOSTAMINEN SEKÄ SOSIAALINEN OSALLISUUS JA YHTEISÖLLISYYS!

- Eksklusion, syrjinnän ja poissulkemisen vähentäminen
- Oppimisen ja osallisuuden esteiden poistamista

Inkluusio Vasun perusteissa 2022

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on mm.:

- Edistää **jokaisen** lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
- Tukea **jokaisen** lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista
- Antaa kaikille lapsille **yhdenvertaiset** mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa

Moniulotteinen inklusio käsitteenä

YHTEISKUNNAN JA
KOULUTUSJÄRJESTELMÄN
ARVOPERUSTA, JOHON
OLEMME SITOUTUNEET

VARHAISKASVATUKSEN
JÄRJESTÄMINEN JA
PEDAGOGINEN TOIMINTA

ARJESSA TAPAHTUVAT
PEDAGOGISET KÄYTÄNNÖT

TILANNESIDONNAISET,
VAIHTELEVAAT JA
YKSILÖLLISET
KOKEMUKSET

JATKUVA
KEHITTÄMISPROSESSI

Inkluusio

Inklusion määrittelyä Päivi Pihlajan (2021) mukaan: *Inklusiossa on kyse tasa-arvoon pohjaavasta kasvatuksesta ja koulutuksesta, jossa mahdollistetaan osallisuus ja johon kaikkia kannustetaan ja ohjataan. Tämän lisäksi syrjimisen käytännöt ovat poissa ja yhdenvertaisuuden periaatetta tutkitaan ja noudatetaan. Erilaisuus, vammaisuus tai ylipäättään moninaisuus on rikkaus, jota vaalitaan ja josta iloitaan. Kilpailullisuuden on korvannut yhteisöllisyys ja yhteenkuuluvuuden edistäminen.* ([Tutkittua varhaiskasvatuksesta 2021](#))

Kehittävä Palaute: Lisää liikettä, lisää osallisuutta! Liikunta polkuna lasten osallisuuteen

"Pienten lasten liikkuminen on kokonaisvaltaista tutkimista, toimimista ja leikkimistä erilaisissa ympäristöissä. Monet tutkimukset osoittavat, että runsas liikkuminen on voimakkaasti kytköksissä lasten kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin. Liikkuminen lisää positiivisia emootioita, oppimispotentiaalia sekä vahvistaa lasten vertaissuhteita ja osallisuutta."

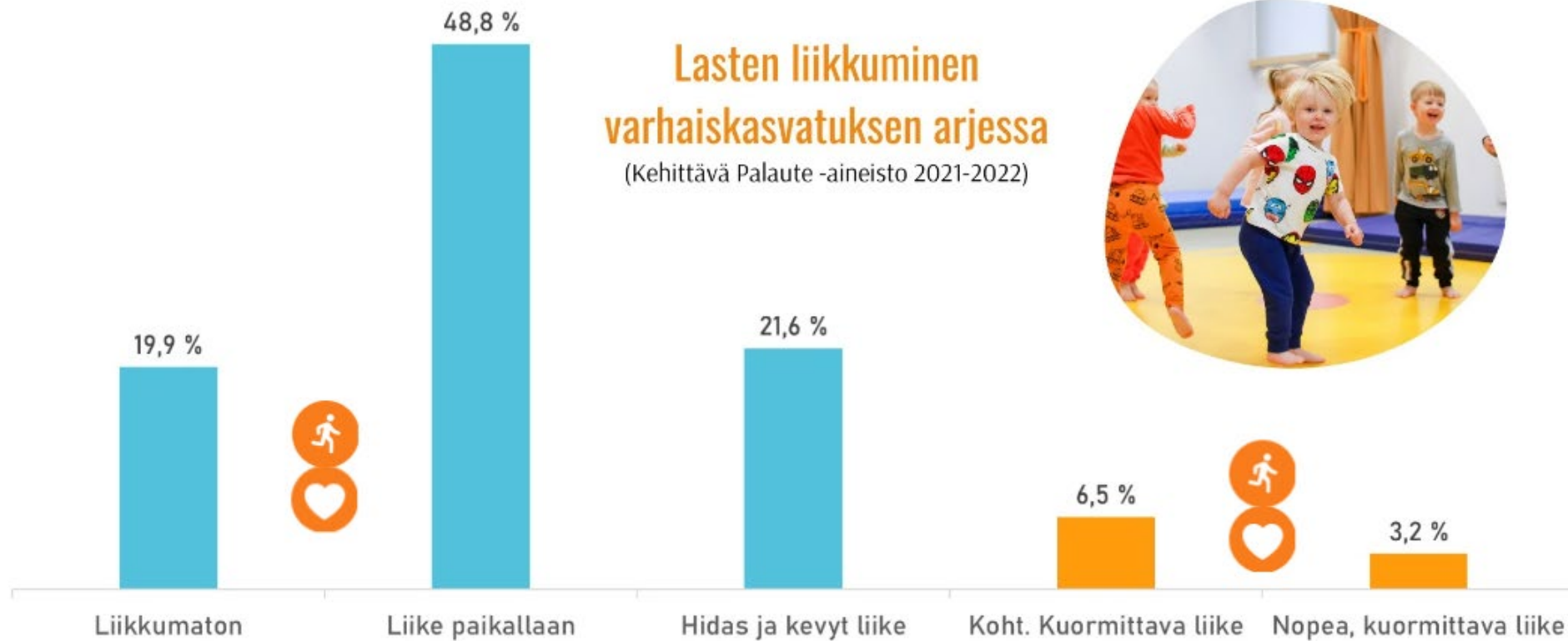

- Lasten liikkuminen ja osallisuus kytkeytyvät tutkimusten mukaan yhteen. Pienet lapset liikkuvat vertaisryhmässä, yhdessä kavereiden kanssa. Lisäämällä ja kannustamalla lapsia liikkumaan, tulet todennäköisesti samalla lisänneeksi lasten osallisuuden kokemuksia sekä tukeneeksi lasten vertaissuhteita ja yhdessä toimimisen taitoja
- Varhaiskasvatuksen yksi tehtävä on luoda pohjaa fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle sekä innostaa lapsia liikkumaan monipuolisesti niin sisällä kuin ulkona. Ohjatun liikkumisen lisäksi lapsilla tulee olla mahdollisuuksia riittävään ja monipuoliseen omaehtoiseen liikuntaan. (Varhaiskasvatussuunnitelmien perusteet 2022)

Lasten liikkuminen varhaiskasvatuksen arjessa

(Kehittävä Palaute -aineisto 2021-2022)

Lähde: Kehittävä Palaute

- **Lähes 70% varhaiskasvatuspäivästä ollaan paikallaan**
- Tämä tarkoittaa, että noin 5 tuntia 52 minuuttia päivästä ei sisällä liikkumista. Valtakunnallisesti liikkumattomuuden määrä on noussut viime vuosina.
- Tutkimusaineisto osoittaa kuormittavan liikkumisen yhteydet hyvinvointiin. Osa lapsista saavuttaa paikallaan ollessaankin syviä oppimisen kokemuksia ja voi hyvin, mutta osalle lapsista liikkumattomuus näyttäytyy esimerkiksi vaatimattomana oppimisena ja syrjään vetäytymisenä.
- Lapsi joka toimii yksin vailla sosiaalisia kontakteja, toimii usein myös paikallaan. Kuinka nämäkin lapset pääsisivät nauttimaan kuormittavan liikunnan myönteisistä vaikutuksista?
- **Jokaisen lapsen vertaissuhteiden vahvistaminen on tärkeää, niin liikkumisen, kuin osallistumismahdollisuuksien näkökulmasta.** Tunnistatko sinä oman ryhmäsi liikkumattomat lapset?

Lähde: Kehittävä Palaute

Kuormittavaa liikuntaa 47 minuuttia päivässä

Liikunnan suositusten mukaan alle kouluikäisten lasten tulisi saada kuormittavaa liikuntaa 60 minuuttia päivässä. Varhaiskasvatuspäivän aikana tapahtuu valtaosa tästä kuormittavasta liikunnasta!

Lisää liikettä, lisää osallisuutta!

Kuormittava liike ja osallisuus vaikuttavat kulkevan käsi kädessä: liikkuva lapsi on osallinen. Liikunnan määrän lisääminen on oivallinen tapa edistää myös lasten osallistumismahdollisuuksia ja toiminnallista oppimista.

Lähde: Kehittävä Palaute

Lähteitä ja lisämateriaalit osiolle 1

- [Arvola, Liljeroth & Reunamo \(2023\). Is physical activity a pathway to culturally and linguistically diverse children's participation in early childhood education and care? Jecer.](#)

Tämän koulutushankkeen ytimessä on ollut Outi Arvolan tutkimustyö ja uusin tutkimusartikkeli on nyt julkaistu. Löydät sen tästä linkistä.

- **Osallisuus varhaiskasvatuksessa - videosarja**

Via länken hittar du Utbildningsstyrelsens videoserie om delaktighet. Obs! Du kan välja textning på svenska.

Öppna videon i Youtube --> välj inställningar (kugghjulet) --> tekstitys --> välj svenska

<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/osallisuus-varhaiskasvatuksessa-videosarja>

- [Nivala 2021. Osallisuuden vahvistaminen yksinäisyyden ehkäisemisenä varhaiskasvatuksessa.](#)

Tässä artikkelissa osallisuus otetaan käsiteanalyttisen tarkastelun kohteeksi. Lisäksi artikkelissa otetaan tarkastelun kohteeksi pienten lasten yksinäisyys. Kuulumisen näkökulma muodostaa yhteyden yksinäisyyden ja osallisuuden välille: yksinäisyys voidaan ymmärtää kuulumattomuudeksi eli sosiaaliseksi osattomuudeksi.

- [Mansikka & Lundqvist 2019. Barns perspektiv och delaktighet som ideologisk orientering för småbarnspedagogiken i Finland.](#)

I artikeln analyseras vilka uttryck för barns perspektiv och delaktighet som framträder i de finländska styrdokumenterna.

KOULUTUSOSIO 2: Ryhmä kasvuyhteisönä

Ota minut mukaan!

Lasten osallisuus, hyvinvointi ja turvallisuus varhaiskasvatuksessa -hanke

Kehittävä Palaute: Vertaissuhteet ovat voimavara!

"Vertaissuhteet ovat tutkitusti lapselle itsessään arvokkaita. Myönteiset vertaissuhteet ja hyväksytyksi tuleminen osana ryhmää tukee lapsen kokonaisvaltaista kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Aikuisen tärkeä rooli on tukea ja varmistaa, että jokainen ryhmän lapsi löytää itselleen kaverin."

Teksti on aiemmin julkaistu lehtiartikkelimuodossa Slalli-lehdessä 2/2022. Kirjoittajat: Mari Sillman, Roosa Laaksonen & Martta Sakko.

Vertaissuhteiden tukemiseen tarvitaan aikuista

- Pienten lasten sosiaalinen piiri laajenee päiväkodin aloittamisen aikana.
- Vertaisryhmään osalliseksi pääseminen ei aina käy myötätuulen kannattelemis siivin ja sosiaaliset taidot saattavat joutua lapsiryhmän ja leikkien pyörteissä ajoittain koetukselle.
- Lapset tarvitsevat kukin yksilöllisellä tavallaan aikuisen tukea mitä arvokkaimpien kaverisuhteiden rakentamisessa sekä sosiaalisten taitojen harjoittelussa.
- Nämä yksilölliseen tahtiin kehittyvät taidot pääsevät karttumaan yhteisissä kohtaamisissa aikuisen tukemana.

Vertaissuhteiden tukemiseen tarvitaan aikuista

- Päiväkoti ja lapsiryhmät sen sisällä muodostavat yhteisön, jossa lapsen tulee löytää oma, toisiin nähden yhdenvertainen roolinsa. On tutkittua, että myönteiset vertaissuhteet näissä pienissä yhteisöissä auttavat kannattelemaan lapsen hyvinvointia ja oppimista.
- Lapsen osallinen rooli ryhmän jäsenenä mahdollistaa lapsen pääsyn osaksi niitä tilaisuuksia, joissa arvokkaita vertaissuhteita rakennetaan ja ylläpidetään.
- Näissä hetkissä —useimmiten yhteisissä leikeissä — lapsi harjoittelee myös niitä taitoja, jotka ovat vertaissuhteiden syventymisen edellytyksiä, kuten sosiaalisia taitoja ja tunnesäätelyä.

Vertaissuhteiden tukemiseen tarvitaan aikuista

- **Oppiminen on ennen kaikkea kanssakäymisen ja vuorovaikutuksen varaan rakentuva prosessi** ja jo biologisesti hermostomme ovat virittyneet vuorovaikutuksen taajuuksille.
- Vuorovaikutuksen osalta tunnistamme, että niin lapsilla, kuin aikuisillakin, on erilaisia *suhtautumistapoja* erilaisiin sosiaalisiin tilanteisiin.
- Kehittävä Palaute -tutkimusmenetelmässä tarkastellaan näitä erilaisia suhtautumistapoja *sosiaalisten orientaatioiden*, eli erilaisten sosiaalisten roolien avulla.

Lapsen neljä sosiaalista roolia (Reunamo, 2007 & 2014)

- Lapsen *mukautuva, osallistuva, omaehtoinen* sekä *vetäytyvä* sosiaalinen orientaatio kuvaavat lasten näkemysten sisältämää muutosvoimaa: Erilaisin tavoin tilanteeseen suhtautuvat lapset muuttavat toiminnan kulkua eri tavoin (Reunamo, 2007a, 2007b, 2014).
- Kehittävä Palaute-menetelmän tutkimusjohtaja, Helsingin yliopiston dosentti Jyrki Reunamo muistuttaa, että kukin meistä ilmentää erilaisia sosiaalisia rooleja erilaisissa tilanteissa ja ettei yksi tapa suhtautua ole yksiselitteisesti toista parempi. Osallistuvan roolin nähdään kuitenkin kytkeytyvän voimakkaasti oppimiselle hedelmällisten toimintojen sekä hyvinvoinnin lähteille.

Lapsen neljä sosiaalista roolia (Reunamo, 2007 & 2014)

- **Mukautuva** lapsi ottaa huomioon muiden aloitteet, muttei pyri muuttamaan tilanteen kulkua.
- **Osallistuva** lapsi toimii oppimisen näkökulmasta hedelmällisellä maaperällä: hän suhtautuu avoimesti muiden ehdotuksiin, mutta tuo tilanteeseen myös uusia aineksia.
- Lapsen **omaehtoinen** rooli kuvaa suhtautumistapaa, jossa lapsi pitäytyy omissa näkemyksissään niistä joustamatta.
- **Vetäytyvä** lapsi puolestaan on irrallaan yhteisistä toiminnoista, ehkä omasta halustaan tai vailla keinoja liittyä muiden joukkoon.

Tavoitteet vasusta - lapsen arki rakentuu aikuisten teoista

- Vuorovaikutussuhteisiin sekä lasten että aikuisten välillä kannattaa panostaa: ne ovat tutkitusti laadukkaan varhaiskasvatuksen yksi keskeisimpiä edellytyksiä.
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kannustetaan lasta osallistavaan toimintakulttuuriin, jossa vertaissuhteet ja niihin olennaisesti kytköksissä olevat sosiaaliset- ja vuorovaikutustaidot ovat näkyvässä roolissa.
- Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen yhtenä tavoitteena on kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata toisten ihmisten kunnioittamiseen. Sosiaaliset taidot läpäisevät varhaiskasvatussuunnitelman perusteet laajasti.

Tavoitteet vasusta - lapsen arki rakentuu aikuisten teoista

- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet rakentuvat laaja-alaisen osaamisen sekä eri oppimisen alueiden ympärille.
- Laaja-alainen osaaminen kehittyy läpi lapsen elämän. Se koostuu tiedoista, taidoista, arvoista, asenteista ja tahdosta sekä kyvystä käyttää näitä tietoja ja taitoja tilanteen edellyttämällä tavalla.
- Eri oppimisen alueiden tehtävänä taas on edistää lasten laaja-alaista osaamista. Sosiaalisten taitojen merkitys ilmenee kaikissa laaja-alaisen osaamiseen alueissa, mutta erityisesti se korostuu kulttuurisen osaamisen, vuorovaikutuksen ja ilmaisun osa-alueessa, jossa painottuvat taito kuunnella ja ymmärtää toisia sekä kyky ilmaista itseään.

Tavoitteet vasusta - lapsen arki rakentuu aikuisten teoista

- **Tavoitteet aikuisen pedagogiselle toiminnalle nousevat vasusta** ja koskettavat jokaista varhaiskasvatuksen ammattilaista.
- Hetket, joissa tavoitteet ja niiden toteutuminen konkretisoituu, on se aivan tavallinen varhaiskasvatusryhmän arki. Se arki, jota lapsi elää joka päivä aamulla ovesta sisään astuessaan.
- Pedagogiikka tai vertaissuhteiden tukeminen ei rajoitu vain suunnitelluille toimintahetkille. Se tapahtuu kaikissa päivän hetkissä niin eteisen lattialla, ruokapöydässä kuin lepohetkelläkin.

LASTEN OSALLISUUS, HYVINVOINTI JA
TURVALLISUUS VARHAISKASVATUKSESSA

Leikki lapsen osallisuuden ja turvallisen arjen edistäjänä

Outi Arvola, kasvatustieteen tutkijatohtori, Turun yliopisto

Ota minut mukaan!

Lasten osallisuus, hyvinvointi ja turvallisuus varhaiskasvatuksessa –hanke

Ryhmä kasvuyhteisönä, II osio, tammikuu 2023

Positiiviset
tunneilmaisut

Sitoutuminen
toimintaan

LEIKKI

(Arvola, 2021)

Yllättyneisyyden,
jännittyneisyyden
ilmaisut

Kaverisuhteet

LIIKE

Osallisuutta tukevan oppimisympäristön elementtejä

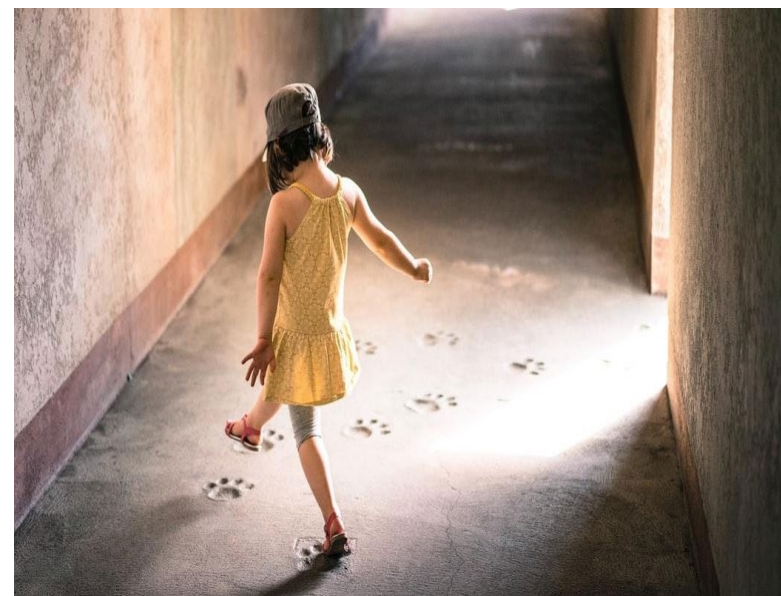

- Yhteistyö perheiden kanssa
- Lasten mahdollisuus vaikuttaa arjen toimintoihin
- Projektien ja teemojen kehittäminen yhdessä lasten kanssa
- Lukeminen
- Lasten vapaa ja itsenäinen leikki
- Pedagogisen johtajuuden vahvistaminen
- Lasten luovuus ja itseilmaisu

Itsesäätelytaidot

- Eri kieli- ja kulttuuritaustaiset lapset erosivat itsesäätelytaidoiltaan kantaväestön lapsista, joskin erot olivat suhteellisen pieniä.
- Lapset huomioivat toisia lapsia, kykenivät oman toiminnan ohjaukseen, tunteiden hallinta ja säätely oli kaikilla lapsilla samansuuntaista.
- Kaikissa tilastollisesti merkitsevissä ryhmien eroissa oli kyseessä tilannespesifien (tilanteeseen tai toimintaan liittyvä tarkkaavaisuuden säätely tai vireystaso) tekijöiden huomiointi

Sosiaaliset taidot

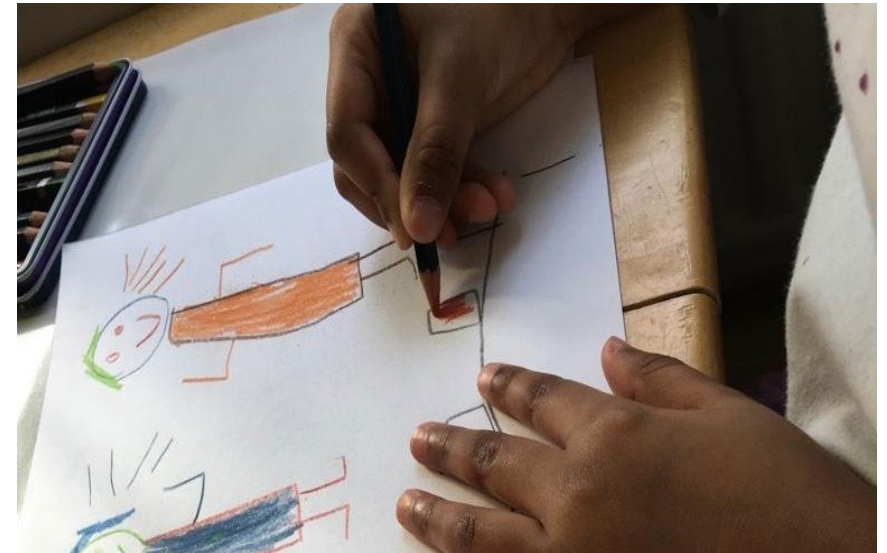
- Sosiaalisissa taidoissa ilmeni tilastollisia eroja, mutta ne olivat pieniä.
- Kaikki lapset olivat yhtä turvallisesti kiinnittyneitä varhaiskasvatuksen ammattilaisiin, perusturvallisuuden arvioitiin olevan samalla tasolla kaikkien lasten osalta.
- Vahvistettavina taitoina osallisuuden ja aloitteellisuuden lisääminen sekä mielikuvaleikin tuki.

Oppimistaidot

- Motoriset taidot olivat hyvät, osin paremmat kuin kantaväestön lapsilla.
- Hienomotoriset taidot olivat samalla tasolla kantaväestön lasten kanssa.
- Tukea tarvitaan kielellisissä taidoissa ja oppimaan oppimisen taidoissa.
- Erityisen tuen tarvetta

MONINAISTEN LASTEN OSALLISUUTTA MAHDOLLISTAVAT TEKIJÄT VARHAISKASVATUKSESSA

- Lasten taitojen osalta **keskeistä tukea** vuorovaikutustilanteisiin ja varhaiskasvatuksen toimintoihin kiinnittymistä

Osallistavan oppimisympäristön piirteitä:

perheiden kanssa tehtävä yhteistyö
leikki-, luku- ja projektitilanteiden
huomiointi
hyvä pedagoginen johtaminen

Osallisuutta tukevia tekijöitä:

lasten toimintaan sitoutuminen
positiiviset tunneilmaisut
kaverisuhteet
roolileikki
fyysinen aktiivisuus

Leikin ja sosiaalisten suhteiden havainnoinneissa:

vähemmän osallisuutta, enemmän
vetäytymistä ja ei-toivottua käytöstä
vähemmän roolileikkiä, enemmän
sääntöleikkiä (5-6v.)

**keskeistä tukea osallisuutta
mahdollistavaa leikkiä**

Keskiössä leikki

- Väitöskirjan tutkimustulosten mukaan roolileikillä oli selvä tilastollinen yhteys lasten osallisuuden kokemukseen.
 - Toteutuakseen roolileikki tarvitsee aikaa ja merkityksen.
 - Lapset tarvitsevat vuorovaikutusta toisten lasten kanssa.
 - Jaetussa leikissä lapsilla on mahdollisuus ottaa kontaktia toisiin lapsiin.
 - Varhaiskasvattajan rooli on ERITTÄIN TÄRKEÄ lasten leikin ja leikkitaitojen ohjaamisessa!

Tueksi liikkuminen?

- Tulosten perusteella erityisesti sääntöleikkejä ja fyysisiä aktiviteetteja tulisi suosia.
- Sääntöleikkiin on helpompaa kiinnittyä.
- Sääntöleikki voi auttaa lasta integroitumaan ryhmään ja jakamaan kokemuksia toisten kanssa.

Hyppääminen,
wau, tuo on
hienoa!

Havainnointimuistiinpanot ruotsalaisesta esikoulusta
(Hellman, Lunneblad & Odenbring. 2017. Children's notions about inclusion, exclusion, and diversity.)

Kansainväliset tutkimustulokset samansuuntaisia

- Tarkastelemalla erityisesti eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten roolileikkiä varhaiskasvatushenkilöstö voi ymmärtää lasten leikissä todentamia kulttuureja ja suhteita.
- Leikkikulttuuria voidaan luodaan yhdessä.
- Leikki on keino yhdistää eri kieli- ja kulttuuritaustaisia lapsia. Jotta lapsi kykenee kiinnittymään roolileikkiin tai leikissä tarvittavaan rooliin, hänen tulee kyetä kiinnittymään laajempaan toimintakontekstiin.
- Baen (2009), Virkin (2015), Vennisen, Leinosen ja Ojalan (2010) mukaan lasten osallisuuden koetaan olevan suurinta leikissä, jossa heillä on mahdollisuus ilmaista itseään ja toteuttaa omia aloitteitaan.

(esim. Alvestad, 2011; Bae, 2009; Kalkman & Clark, 2017; Kirova, 2010; Kibsgaard, 2017; Virkki, 2015; Venninen, Leinonen & Ojala, 2010.)

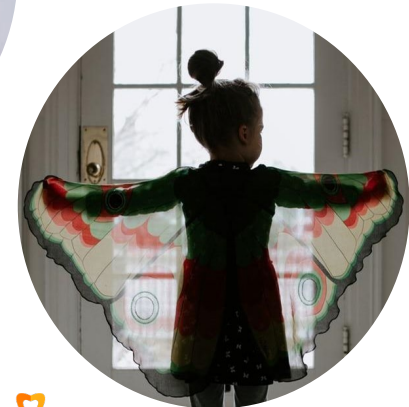

Heidi-hippa

“Aikuisella on ulkoleikeissä huomioliivi, joka kertoo vapautuksesta ulkovalvonnasta ja luvasta leikkiä lasten kanssa pihalla.”

Moninaiset leikkijät

- Miten rohkaista **vetäytyvää** lasta, tai antaa lupa vetäytyä (esim. lupa olla yksin, hiljaisuudessa)?
- Miten antaa vuorovaikutuksen välineitä ja olla tukena **dominoivalle** lapselle?
- Miten rohkaista lasta, joka herkästi **mukautuu** muiden mukaan, mutta ei uskalla olla aloitteellinen?
- **Ei-kielletty toiminta** ja sen hyödyntäminen tai muuttaminen?
- Toiminta ilman **kiintopistettä** – Miten voisimme toimia toisin?

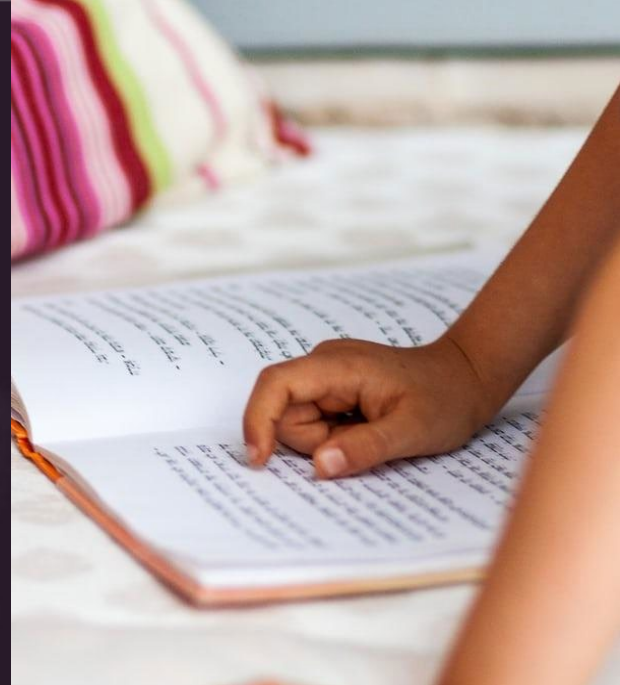
Yhteisen todellisuuden jakaminen (esimerkkinä kampaamoleikki)

*“Miten voi osata leikkiä
kampaajaa, jos ei ole
koskaan käynyt
kampaajalla?”*

Yhteinen juoni?

- Lukemisen monet muodot
- Tarinoiden, satujen ja lukemisen merkitys ja ymmärrys?
- Kieli ja kielen merkitys
- Yhteinen ymmärrys, yhteiseen juoneen liittyminen?

Kuvatuki

- Oppimisen ja kehityksen tukeminen visuaalisesti kuvien avulla säännöllisesti ja toiston kautta
- Turvallisuuden tunne
- Ympäristön, tilanteiden ja ajan jäsentyminen
- Vuorovaikutuksen, kielen ja ajattelun tukeminen
- Osallisuuden kokemukset

TAIDE JA TARINAT YHTEISEN YMMÄRRYKSEN RAKENTAJINA

- Moninaisten kulttuurien musiikki ja laulut luonnollisina kielten ja kulttuurien oppimisen muotoina
- Sanataiteessa ja draamakasvatuksessa maailman monien kulttuurien sadut ja tarinat avautuvat yhteisesti koettaviksi.
- Tekstiilit, kuvat, taideteokset ovat siltoja kulttuurisesti moninaiseen taidekasvatukseen
- Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö voimavaraksi kulttuurisessa moninaisessa taide- ja musiikkikasvatuksessa.

- Onko tää mun beibi?

- On, se on sinun vauvasi.

Katetaanko kotileikin astiat lattialle vai pöydälle?

Ovatko leikkinurkkauksemme jo muokkautuneet globaalin maailman näköisiksi?

Yhteisten, moninaisten leikkiympäristöjen tulee kutsua yhteiseen tekemiseen.

Liikunta lisää osallisuutta!

- Korkean syketason liikunta on suorassa yhteydessä osallisuuteen (Arvola, Liljeroth & Reunamo, 2023)
- Mallintaminen
- Helpompi päästä mukaan
- Vertaissuhteet

- Tilanteiden sanoittaminen = *Mitä, miksi, miten?*
- Mallintaminen = *Opetä, näytä, mitä pitää tehdä!*
- Ymmärryksen varmistaminen = *Kertaus, toisto, kuvatuki*
- Leikkipedagoginen osaaminen = *Olla herkkänä, läsnä pienissä hetkissä!*

LASTEN OSALLISUUS, HYVINVOINTI JA
TURVALLISUUS VARHAISKASVATUKSESSA

KIITOS & LEIKKIMÄÄN!

Ota minut mukaan!
Lasten osallisuus, hyvinvointi ja turvallisuus varhaiskasvatuksessa –hanke
Ryhmä kasvuyhteisönä, II osio, tammikuu 2023

Kolme vinkkiä lasten vertaissuhteiden tukemiseen

(Näitä ei tässä koulutuksessa ole välttämätöntä toteuttaa tai raportoida, mutta ota nämä ihmeessä takataskuun vinkeiksi ja työkaluiksi.)

- 1. Ota osaa leikkeihin ja havainnoi lasten niissä osoittamia sosiaalisia rooleja.** Onko toisilla lapsilla taipumus viedä leikkiä voimakkaasti, omaehtoisesti eteenpäin omien näkemysten suuntaan ja mitä silloin tapahtuu? Kuka lapsista vetäytyy leikkimään itsekseen? Saavatko mukautuvaa roolia osoittavat lapset tilaisuuksia osallistua tuomalla omia näkemyksiään esiin ja ehdottamalla leikkiin uusia käännteitä?
- 2. Millaisia vertaissuhteita ryhmässänne vallitsee?** Laatikaa tiimissänne lapsiryhmän sosiogrammi, joka tuottaa näkyväksi lasten väliset suhteet. Sosiogrammin rakentamiseen löytyy ohjeet esimerkiksi OPH:n verkkosivuilta.
- 3. Leikkiparien ja -ryhmien arvonta:** Kokeilkaa ryhmässänne arpoa erilaisia leikkijöiden kokoonpanoja! Muistakaa myös aikuiset leikkeihin mukaan. Silloin tällöin tekee hyvää leikkiä myös sellaisten kavereiden kanssa, joiden kanssa lapsi ei muutoin tulisi leikkineeksi. Saatatte saada aikaan hienoja uusia elämyksiä ja voimistaa ryhmän vertaissuhteita!

*Leikissä lapsi voi harjoitella erilaisia taitoja
ilman epäonnistumisen pelkoa!
Leikki on lapsen tapa hahmottaa
ympäristöään
Lapset eivät leiki oppiakseen mutta oppivat
leikkiessään!*

Aikuisen rooli - mukana leikissä!

- Aikuisen rooli pienten leikissä merkityksellinen
- Turvaa leikin edellytykset
- Huolehtii, että jokainen lapsi voi osallistua leikkiin omien taitojensa mukaisesti
- Lapset sitoutuvat leikkiin, kun aikuinen mukana ja leikki on moniulotteista ja jatkuvaa aikuisen tuella
- Leikkiin heittäytyvä aikuinen kannattelee ja ylläpitää lasten välistä vuorovaikutusta leikissä

Aktivoiva leikkiympäristö

- Monipuolinen ympäristö mahdollistaa erilaisia leikkejä (myös hiekka, vesi, lumi).
- Sallii lapsen valita leikki-ideansa ja tukee valintoja
- Tuottaa tilaisuuksia kokeiluille ja rohkaisee uusiin ideoihin
- Leikille on tilaa ja aikaa
- Lapsella on mahdollisuus sekä spontaaniin että organisoituun leikkiin
- Lasten osallisuus: aikuinen ei voi rakentaa leikkiä valmiiksi, vaan kukin lapsi tuo tapahtumaan henkilökohtaiset merkitykset
- Aikuinen ei voi leikkiä lapsen puolesta. Leikin rakentaminen on oleellinen osa lasten leikkiä

Leikkiin osallistuminen näyttäisi edellyttävän aikuiselta:

(Annukka Pursi, Tutkittua varhaiskasvatuksesta-blogissa)

1. **kehollista lähellä oloa** (esim. lattialla istuminen, lasten leikin katsomiseen keskittyminen),
2. **emotionaalista läsnäoloa ja herkkyyttä** (esim. kasvonilmeet, kehon liikkeet, eleet ja äänensävy, jotka suuntautuvat myötäelämään leikin tapahtumia) ja
3. **huomion kiinnittämistä äärimmäisen pieniin asioihin** (esim. mitättömältä tuntuvaan nöyhtään matossa, jonka pieni lapsi kokee kiinnostavaksi ja jakamisen arvoiseksi)

Lähde: Tutkittua varhaiskasvatuksesta-blogi

Lisämateriaalit osiolle 2, Sosiogrammi

- Sosiogrammi on oivallinen työkalu lasten vertaissuhteiden kartoittamiseen. Sitä on suositeltavaa hyödyntää lapsiryhmässä! Opetushallituksen sivuilta löydät hyvät ohjeet, kurkista siis linkki alta.
- [Opetushallituksen ohjeet: Sosiogrammi](#)
- Utbildningsstyrelsens instruktioner för att göra ett sociogram:
- [Instruktioner för att göra ett sociogram](#)

- **Pedagogisen dokumentoinnin hyvät käytännöt**
- [Video: Pedagogisen dokumentoinnin hyvät käytännöt. Sosiogrammi, Sylvia Tast](#)
Video on osa Pedagoginen dokumentointi - tukimateriaalia

KOULUTUSOSIO 3: Lasten mielenterveys ja hyvinvointi

Ota minut mukaan!

Lasten osallisuus, hyvinvointi ja turvallisuus varhaiskasvatuksessa -hanke

Mielenterveys WHO:n määrittelemänä:

”Hyvinvoinnin tila, jossa ihminen pystyy näkemään omat kykynsä ja selviytymään elämään kuuluvissa haasteissa sekä työskentelemään ja ottamaan osaa yhteisönsä toimintaan.” WHO, 2013

- Mielen terveyttä on meillä kaikilla aivan kuten fyysistäkin terveyttä
- Mielen terveyden rakentuminen alkaa jo kohdussa sikiöaikana
- Vauvan ja hoitavan vanhemman välinen turvallinen kiintymyssuhde on keskeinen ihmismielen varhaiselle kehitykselle ja tärkeä myöhemmälle mielen terveyden kehitykselle

Ota minut mukaan!
Lasten osallisuus, hyvinvointi ja turvallisuus
varhaiskasvatuksessa -hanke

Mielenterveys...

- vaihtelee
 - Siihen vaikuttavat esimerkiksi muutokset ja vaikeat elämäntilanteet, stressi ja järkyttävät tapahtumat
 - On normaalia, että mieliala on välillä matalampi, välillä korkeampi.
- Mielenterveyteen vaikuttavat monet tekijät:
 - henkilöhistoria ja kokemukset
 - elämäntavat
 - sosiaaliset suhteet
 - biologiset tekijät
- Mielenterveydelle on hyväksi sopiva arjen rytmi, liikunta, monipuolinen ravinto, ihmissuhteet ja mielekäs tekeminen.

Mielenterveyden käsi on hyvä työväline myös varhaiskasvatuksessa

Mielenterveyden käsi

Mielenterveyden käsi perheille

Mielenterveyden käsi työvälineenä

Må bra - handen

Må bra - handen för småbarn

Må bra - snurra för småbarnsfostran och rådgivning

Ota minut mukaan!
Lasten osallisuus, hyvinvointi ja turvallisuus
varhaiskasvatuksessa -hanke

Miten vaikutat arkisilla valinnoilla
mielenterveytesi?

Miten mielenterveyttä voi edistää?

- Olemalla vuorovaikutuksessa, aktiivinen, uteli as ja tiedonhaluinen, jokainen voi edistää omaa mielenterveyttään
- Vanhemmuuden tukeminen, kiusaamisen estäminen sekä vuorovaikutus- ja tunnetaitojen opettaminen ovat tärkeitä toimenpiteitä väestön mielenterveyden edistämiseksi
- Näyttöön perustuvat toimet mielenterveyden edistämiseksi eivät ole riittävän laajasti käytössä

Ota minut mukaan!

Lasten osallisuus, hyvinvointi ja turvallisuus
varhaiskasvatuksessa -hanke

Lasten mielenterveyttä voi tukea päivittäin

- Olemalla läsnä ja luomalla yhteys lapseen
- Auttamalla lasta tunteiden säätelyssä ja vastaamalla lapsen tarpeisiin
- Tarjoamalla turvallinen ympäristö
- Opettamalla ja mallintamalla tunnetaitoja (tunteiden tunnistamista, nimeämistä, itsensä rauhoittamisen taitoja ja empatiaa)
- Kaveritaitoja opettamalla (ristiriitojen ratkaisemista, auttamista ja lohduttamista)
- Varmistamalla, että kukaan ei jää ulkopuolelle ryhmästä eikä kukaan tule kiusatuksi
- Vahvistamalla lapsen selviytymistaitoja (esim. avunhakutaitoja ja huolista puhumista)
- Tarjoamalla lapsille tilaisuuksia osallisuuteen ja itsensä ilmaisuun (leikki, taide ja muu luova toiminta)
- Tukemalla vanhemmuutta ja edistämällä avointa vuorovaikutusta perheen ja varhaiskasvatuksen välillä

Lapsen mieltä suojaavat tekijät:

- Hyvä itsetunto
- Lämpimät ja turvalliset ihmissuhteet
- Erityistaidot, joissa tuetaan
- Hyvä älyllinen suorituskyky ja koulumenestys
- Turvallinen vanhemmuus
- Hyväksytyksi tulemisen tunne
- Hyvä fyysinen terveys ja perimä

Ota minut mukaan!
Lasten osallisuus, hyvinvointi ja turvallisuus
varhaiskasvatuksessa -hanke

Pelokas ja jännittynyt lapsi varhaiskasvatuksessa

- Pelko ja ahdistus ovat normaaleja tunteita, joita kaikki kokevat joskus
 - Kehittyneet suojaamaan ja auttamaan tulevaisuuteen varautumisessa
 - Ei kuitenkaan aina tarkoituksenmukaista ja hyödyllistä
 - Liiallinen murehtiminen ja jännittäminen voivat rajoittaa elämää
 - Liialliseen ahdistukseen kannattaa puuttua ajoissa, jotta se ei valtaa kohtuuttomasti lapsen ja perheen elämää

Miten voi näyttäytyä varhaiskasvatuksessa?

- Lapsella mielessä paljon erilaisia pelkoja ja huolia
- Lapsi vaikuttaa pelokkaalta tai ahdistuneelta. Voi näyttäytyä myös itkuisuutena, levottomuutena tai ärtyisyytenä
- Lapsi varmisteleo ja kyselee kohtuuttoman paljon
- Lapsi välttelee erilaisia tilanteita
 - Tekemisiin lähteminen ja muiden kohtaaminen voi olla vaikeaa
- Vaikeuksia keskittyä ohjattuun toimintaan
- Huoltajista erossa oleminen voi olla vaikeaa. Lähtö- ja erotilanteissa voi esiintyä voimakasta kiukkua tai jumiutumista
- Lapsella saattaa olla uniongelmia. Erityisesti nukkumaan mennessä mieleen voi nousta huolia tai pelkoja
- Syömiseen tai oksentamiseen voi liittyä pelkoja. Myös ruokahalussa ja syömisessä voi olla haasteita -> ahdistuneena ei usein tee mieli ruokaa
- Lapsella voi olla fyysisiä tuntemuksia ja kipuja (joille ei ole selvää syytä)
- Lapsella voi olla joskus myös itseään satuttavaa käyttäytymistä

Miten tuen pelokasta lasta?

- Päivittäisissä toimissa voi tukea monin eri tavoin
 - Arjen kuormitus, vähennetään lapsen taakkaa -> turvallinen ja rento arki
 - Arjen perusasiat kuntoon: ravinto, lepo, sopivasti liikuntaa (myös vanhempien ohjaus voi olla hyödyllistä)
 - Ahdistus tai pelot voivat kapeuttaa toimintakykyä -> tue lasta, jotta hän voi tehdä ikätasolleen tyypillisiä asioita
 - tilaa ja aikaa leikille ja luovalle toiminnalle -> Erityisesti pienemmät lapset käsittelevät tunteitaan ja kokemuksiaan leikin kautta
 - Ole kiinnostunut lapsesta. Kysy, mitä hänelle kuuluu ja miltä hänestä tuntuu.
 - Toimi esimerkkinä. Näytä omalla toiminnallasi, miten jännittäviä asioita voi kohdata
 - Työntekijän omien tunteiden tunnistaminen tilanteessa-> voi herättää ärtymystä, keinottomuuden tunteita jne.
 - Omasta hyvinvoinnista ja jaksamisesta huolehtiminen
- Apua on saatavilla, jos lapsi on kovin ahdistunut ja oireilee voimakkaasti. Tue vanhempia avun hakemisessa (neuvola, perheneuvola, terveyskeskus).

Kriisit perheessä

Lapsi voi perheen kanssa kohdata erilaisia kriisejä:

- Läheisen kuolema
- Vanhemman tai sisaruksen sairastuminen
- Avioero
- Onnettomuus
- Luonnon katastrofi
- Väkivallan kokemukset

Ota minut mukaan!

Lasten osallisuus, hyvinvointi ja turvallisuus
varhaiskasvatuksessa -hanke

Kuinka tuen kriisin kohdannutta lasta?

- Kuuntele lasta, ole läsnä
- Käyttäydy ja puhu rauhallisesti asiasta, vältä ylireagoitua
- Lapsi tarvitsee tutun aikuisen läsnäoloa todennäköisesti aiempaa enemmän
- Jos lapsi haluaa puhua asiasta, auta lasta löytämään sanat, miten puhua asiasta. Auta hahmottamaan myös, mikä on totta.
- Kerro lapselle, että kaikki tunteet ovat sallittuja, on normaalia reagoida voimakkaastikin tilanteessa
- Säännölliset arkirutiinit ovat tärkeitä->tuovat turvaa, ylläpitävät jatkuvuuden tunnetta ja pitävät ajatukset poissa järkyttävistä tapahtumista
- Vahvista lapsen turvallisuuden tunnetta -> vanhemmat ja tutut aikuiset ovat tukena ja turvana, tilanteiden harvinaisuus
- Myös vanhemmat voivat tarvita tukea siihen, miten puhua lapsen kanssa asiasta
- Jos lapsen oireilu pahenee/pitkittyy tai vanhemman jaksamisesta herää huoli-> ohjaa perhe avun piiriin

OLE LÄSNÄ JA RAUHOITA LASTA.

Ylläpidä arki mahdollisimman tavallisena – se luo turvallisuutta.

Näin tuet lasta KRIISITILANTEESSA

Suojele lasta
liialliselta
MEDIATULVALTA.

Vahvista lapsen turvallisuuden tunnetta lohduttamalla ja auta

NÄKEMÄÄN TULEVAISUUS MYÖNTEISENÄ.

Jos lapsi reagoi rajusti ja tilanne pitkittyy,
**HAE TUKEA LAPSEN
AUTTAMISEKSI.**

KUUNTELE LASTA JA KANNUSTA HÄNTÄ JAKAMAAN AJATUKSIAAN JA TUNTEITAAN.

Kerro lapselle, että kaikki ajatukset ja tunteet ovat sallittuja.

Lähteet

Mieli Ry. Mielensterveys on hyvinvointia ja terveyttä. <https://mieli.fi/vahvista-mielensterveyttasi/mita-mielensterveys-on/mielensterveys-on-osa-hyvinvointia-ja-terveytta/>

Mielensterveystalo. Lasten ahdistus ja pelko. <https://www.mielensterveystalo.fi/fi/ahdistus/lasten-ahdistus-ja-pelko>

Santalahti P, Petrelius P & Lindberg P. 2015. Onnellisista lapsista terveiksi aikuisiksi-katsaus epidemiologiaan ja auttamiskeinoihin. THL.

Tamminen T, Haarasilta Linnea & Santalahti P. 2015. Mielensterveyden edistäminen ja ennaltaehkäisy. Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. Kustannus Oy Duodecim.

Pelastakaa lapset ry. Kriisitilanteen

kohtaaminen <https://www.pelastakaa-lapset.fi/ajankohtaista/kriisitilanteen-kohtaaminen/>

THL. Mielensterveyden edistäminen. <https://thl.fi/fi/web/mielensterveys/mielensterveyden-edistaminen>

THL. Lasten mielensterveys ja mielensterveyden

häiriöt. <https://thl.fi/fi/web/mielensterveys/mielensterveyshairiot/lasten-mielensterveys-ja-mielensterveyden-hairiot>

WHO 2013. Mental health. https://www.who.int/westernpacific/health-topics/mental-health#tab=tab_1

KOULUTUSOSIO 4: Väkivallaton varhaiskasvatus

Ota minut mukaan!

Lasten osallisuus, hyvinvointi ja turvallisuus varhaiskasvatuksessa -hanke

Tunteiden tunteminen, tunnistaminen ja näyttäminen on tärkeää

- Kaikki tunteet ovat tärkeitä ja arvokkaita, kaikkia tunteita on myös saatava näyttää
- Perustunteita ovat pelko, viha, inho, suru, ilo ja hämmästyminen
- Osa tunteista on miellyttäviä, osa taas epämiellyttäviä tai haastavia - näiden tunteiden käsittelyyn lapsi tarvitsee opastusta
- Kun lapsi osaa tunnistaa erilaisia tunteita, riski esimerkiksi väkivaltaiseen käyttäytymiseen vähenee
- Hyvillä tunnetaidoilla jo lapsuudessa on merkittävä vaikutus aikuisena pärjäämiseen
- Tunnetaitoja saattavat haastaa mm. kulttuurien eroavaisuudet tai oppimishäiriöt - näihin lapsiin kiinnitettävä erityistä huomiota tunnetaitojen osalta

Aggressio on tärkeä tunnetila

- Aggressio on ennen kaikkea tunne tai tunnetila
- Aggressio auttaa meitä ilmaisemaan omaa tahtoamme, asettamaan omia rajojamme tai uskomaan itseemme
- Se on parhaimmillaan tarmoa, tahtoa ja energiaa
- Aggressio tunnetaan kuitenkin usein epämiellyttävänä tai haastavana
- Johtaa usein vihaan, hyökkäyksenhaluun tai itsensä puolustamiseen
- Aggressio tunteena ja aggressiivinen käytös ovat eri asioita!
- Aggressiivista käyttäytymistä eli väkivaltaa saatetaan tuottaa myös ilman aggression tunnetta

Aggressiivinen toiminta ja väkivalta

- Useimmiten reaktio tilanteeseen, jossa yksilö kokee avuttomuudentunnetta tai hänellä ei ole muita keinoja selviytyä tilanteesta.
- Aggressiivisella käyttäytymisellä on aina jokin merkitys - useimmiten tarve saavuttaa jotakin tai ylläpitää tasapainoa
- Aggressiivinen käyttäytyminen on merkki siitä, ettei yksilöllä ole keinoja tasapainonsa saavuttamiseen ja/tai kyky säädellä käyttäytymistä on vajavainen
- Aggressiiviseen toimintaan liittyy vihamielistä ajatussisältöä ja tunteita kuten vihan ja pelon tunteita, joskus iloa ja mielihyvää.

Väkivallan määritelmä

- Väkivalta on fyysisen toiminnan tasolla ilmenevää aggressiivista käyttäytymistä, joka pyrkii toisen ihmisen tai ympäristön fyysiseen vahingoittamiseen.
 - Nipistely, lyöminen, potkiminen, pureminen, hiuksista vetäminen, esineellä satuttaminen, töniminen
- Ilmenee myös henkisellä tasolla
 - pelottelu, painostaminen, uhkailu, solvaaminen, kiristäminen
- Seksuaalinen väkivalta
 - Seksuaalisten asioiden ehdottelu, sopimattomien kuvien näyttäminen, seksuaalinen teko
- Rajojen puuttuminen
 - Lapsi altistuu esimerkiksi ikätasoltaan sopimattomalle väkivallalle ja muille pelottaville asioille

Väkivallan ennaltaehkäisy

- Väkivallattomien toimintamallien opetus ja väkivallan estäminen tärkeitä osioita kasvatuksessa, niin kotona kuin varhaiskasvatuksessa
- Ennaltaehkäisy yksilötasolla:
 - Väkiältä otetaan puheeksi
 - Säännöt ovat kaikille selvät
 - Turvallisen ympäristön luominen ja ylläpitäminen
 - Ymmärretään tunteita
 - Aggression tunne ja aggressiivinen teko ovat kaksi eri asiaa!
 - Ennaltaehkäisevien toimintamallien käyttöönotto (ennen väkivallan tapahtumista)
 - Lapsi näkee ja oppii "mallista" väkivallattomia keinoja hallita aggressiota

Aggressiokasvatus

- Aggressiokasvatus aloitetaan jo varhaislapsuudessa -> lapsen lyönti estetään-> ohjataan purkamaan tunteitaan toisaalle
- Tulisi olla suunnitelmallista, jatkuvaa, lapsen ikään ja kehitystasoon sovitettua
- Toimii tehokkaimmin, kun samansuuntaista kotona, varhaiskasvatuksessa ja muussa lapsen elinympäristössä (esim. harrastustoiminta)
- Jokainen aikuinen toimii omalla esimerkillään aggressiokasvattajana (niin hyvässä kuin pahassa): millä tavalla toimit, miten rajoitat tai olet rajoittamatta..

Ota minut mukaan!

Lasten osallisuus, hyvinvointi ja turvallisuus
varhaiskasvatuksessa -hanke

Mitä on aggressiokasvatus?

- Aktiivista havainnointia
- Haastavien tilanteiden tunnistamista
- Jämäkkää puuttumista
- Väkivallattomien vaihtoehtojen tarjoamista
- Opetetaan ja opetellaan yhdessä lapsen kanssa
 - Haastavien tunteiden tunnistamista
 - Tunteiden nimeämistä
 - Tunteiden hallintaa
 - Vahvistetaan lapsen luottamusta ja uskoa asioiden sujumiseen ja onnistumiseen

Ota minut mukaan!

Lasten osallisuus, hyvinvointi ja turvallisuus
varhaiskasvatuksessa -hanke

Tunteet puheeksi

- Tunteista puhumista kannattaa harjoitella
 - Tavoitteena: Tunteet eivät enää lapsesta niin pelottavia tai tunnu "epämääräiseltä möykyltä"
 - Hyödyttää kaikkia lapsia
 - Erilaisten tunteiden nimeäminen jo pelkästään hyödyllistä
 - Pienellä lapsella ei ole vielä muodostunut tunnesanastoa
 - Tunteiden visualisointi esim. piirtämällä, muovailemalla jne. -> antaa tunteille konkreettisen "muodon"
 - Lapsi tarvitsee myös konkreettisia neuvoja vihan hallintaan

Kiusaamiseen tulee puuttua

- Yhteiset pelisäännöt ja toimintakulttuuri keskiössä kiusaamisen ehkäisemisessä
- Oikean ja väärän pohdinta osa päivittäistä arkea
- Aikuisella herkkyys huomata myös ulkopuolelle jättäminen tai muu ns. "hiljainen kiusaaminen"
- Sosiaalisten taitojen opettaminen paras ehkäisykeino
 - Tunnetaidot
 - Kaveritaidot, ryhmässä toimiminen
 - Pohditaan yhdessä lapsiryhmän kanssa

Lapset ovat yksilöitä

- Käyttäytymisen säätely kehittyy lapsilla eri tahdissa (ts. yksilöllistä, niin kuin muukin kehitys)
- Käytökseen vaikuttavat myös lapsen yksilölliset ominaisuudet: lapsen temperamentti, herkkyys ympäristössä oleville ärsykeille, sosiaaliset taidot, turvallisuuden tunne
- Myös reagointi erilaisiin muutoksiin esim. ryhmän levottomuuteen tai kotona tapahtuneisiin muutoksiin on yksilöllistä
 - Toiset kuormittuvat helpommin sosiaalisista tilanteista ja ympäristön ärsykeistä ja /tai muutoksista (esim. aikuisen vaihtuminen ryhmässä)

Ympäristön vaikutus lapsen käytökseen

- Lapsen käytös on aina suhteessa ympäristöön: aikuisilla on suuri vastuu ja rooli
- Strukturoitu arki hyödyttää kaikkia lapsia
- Ennakoitavuus: mitä seuraavaksi tapahtuu?
- Lasten tarpeet ryhmässä vaihtelevat, joidenkin kohdalla ennakoitavuus vieläkin tärkeämpää
 - esim. maahanmuuttajataustaiset lapset, joiden äidinkieli muu kuin suomi/ruotsi tai pakolaistaustaiset lapset, joilla voi olla traumaattisia kokemuksia
 - Tilanne kärjistyy helpommin, jos lapsi joutuu jatkuvasti liian haastaviin tilanteisiin esim. ei ymmärrä mitä häneltä odotetaan tai ei pysty suoriutumaan asioista, joita häneltä odotetaan
 - Riittävästi aikaa, tekemisten "pilkkominen" pieniksi osiksi, kerrotaan mitä tapahtuu nyt ja seuraavaksi
 - Lapsen kiittäminen matalalla kynnyksellä
 - Myönteisen, mieluiten välittömän palautteen antaminen, kun lapsi käyttäytyy toivotulla tavalla haastavassa tilanteessa

Lähteet osiolle 4

- Cacciatore Raisa. 2007. Aggression portaat. Opetushallitus
- Cacciatore, Raisa. 2008, Kiukkukirja. Väestöliitto.
- Cacciatore, Raisa ja Korteniemi-Pokela, Eija. 2019. Sisu tahto itsetunto. Portaat itkupotkuraivareista aggression hallintaan. Minerva.
- Cantell, Hannele. 2010. Ratkaiseva vuorovaikutus. Kasvatuksellisia kohtaamisia lasten kanssa. PS-Kustannus.
- Kanninen Katri & Sigfrids Arja. 2012. Tunne minut! Turva ja tunteet lapsen silmin. PS-kustannus.
- Kiviluote, Jaana. 2019. Tunteet ja käyttäytyminen hallintaan varhaiskasvatuksessa. Tunnetaitojen opettaminen Aggression portaat –opetusohjelman avulla. Varhaiskasvattaja kirja. JK-kustannus ja koulutus Oy.
- Opetushallitus. Kiusaamisen, häirinnän, syrjinnän ja väkivallan ehkäiseminen. Kuinka auttaa käytöshäiriöistä lasta? <https://www.oph.fi/fi/ei-kaikelle-vakivallalle>

LOPUKSI

- Tässä julkaisussa on lyhyesti käyty läpi koulutuksen teorioosuuksia sekä käytännön ideoita toiminnan kehittämiseksi. Koulutuksen teoreettiset osiot saivat paljon myönteistä palautetta osallistujilta, erityisesti siitä, että teoriatieto oli sidottu käytännöntason työhön; miten toimia lapsen ja lapsiryhmän kanssa, ja miksi. Koulutusta kuvattiin selkeäksi ja konkreettisiin asioihin keskittyväksi.
- Kaikki teoriaosuudet koettiin käytännön työn näkökulmasta merkityksellisiksi. Lasten osallisuuden lisäämiseen koulutus tarjosi konkreettisia työkaluja syventävän ajattelun lisäksi, mutta eniten osallistujia puhuttelivat lasten mielenterveys ja hyvinvointi, ja väkivallan ilmeneminen pienten lasten toiminnassa sekä sen ennaltaehkäiseminen. Ne koetaan tärkeinä ponnahduslautoina tulevaisuutta varten, ja oppimisen, kehittymisen sekä kasvun perustana.
- Julkaisussa ***Ota minut mukaan – Koulutuksessa kehitettyjä ja kokeiltuja käytänteitä*** esitellään koulutukseen osallistuneiden parhaita oivalluksia koulutuksen teoriaan liittyen. Tutustuthan myös siihen!